

Milena Kindziuk

WT UKSW

Problem kompetencji językowych studentów IEMiD. Propozycja modyfikacji programu studiów

Linguistic skills of IEMiD students. A suggestion for modification of the curriculum

STRESZCZENIE:

Znajomość zasad poprawnej polszczyzny stanowi podstawę w pracy dziennikarskiej, nie tylko w redakcjach prasowych, ale również telewizyjnych, radiowych, w portalach internetowych, jak też w agencjach reklamowych i public relations. Niniejszy artykuł z jednej strony stanowi analizę kompetencji językowych studentów Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, przeprowadzoną na podstawie trzech źródeł: opracowanych w IEMiD raportów, doświadczeń wykładowcy (autorki niniejszego tekstu) oraz wyników przeprowadzonego wśród studentów sprawdzianu językowego. Artykuł zawiera również propozycje umocowania kompetencji językowych w programie studiów dziennikarskich poprzez wprowadzenia trzech nowych przedmiotów: 1. Redagowanie i skracanie tekstów. Warsztat dziennikarski (studia I stopnia); 2. Jak pisać skutecznie. Strategie dla dziennikarza (studia I stopnia). 3. Kształtowanie stylu. Warsztat pisarza i dziennikarza (studia I stopnia). Osobny postulat dotyczy wprowadzenia obowiązkowych ćwiczeń w programie studiów licencjackich: „Zasady pisowni słownictwa religijnego”.

SŁOWA KLUCZOWE:

kompetencje językowe, język mediów, słownictwo religijne, zasady poprawnej polszczyzny, kultura języka polskiego, warsztat dziennikarza

SUMMARY:

The fluency in the Polish language is a pre-requisite for working as a journalist both in the printed media, TV and radio stations, electronic media and in public relations agencies. The following paper analyses the linguistic skills of the IEMiD students, with the analysis being based on three sources: reports issued by the IEMiD, the author's own experiences in her job as a lecturer, and a language test taken by students. The paper suggests that linguistic skills be incorporated into the curriculum of the journalism studies by the means of introducing three new courses: 1. Text editing and shortening. Journalism techniques (BA studies). 2. How to be an efficient writer. A strategy for journalists (BA studies). 3. Narrative techniques. Writing techniques for writers and journalists (BA studies). The paper also suggests that a course pertaining to the religious vocabulary be incorporated into the curriculum of the BA studies.

KEY WORDS:

linguistic skills, religious vocabulary, linguistic correctness in the Polish language, journalism techniques

WSTĘP

Znajomość zasad poprawnej polszczyzny stanowi podstawę w pracy dziennikarskiej, nie tylko w redakcjach prasowych, ale również, wbrew powszechnemu przekonaniu, wśród studentów, w redakcjach telewizyjnych, radiowych, w portalach internetowych, jak też w agencjach reklamowych i public relations. We wszystkich tych instytucjach medialnych niezbędna jest umiejętność napisania, w dodatku w szybkim tempie, poprawnego gramatycznie, logicznego, spójnego i przejrzystego tekstu. Natomiast nieznanie zasad poprawnej polszczyzny, jak też błędne użycie języka polskiego stanowi poważną przeszkodę w pełnieniu zawodu dziennikarza. Nie można też mówić o dobrym PR czy profesjonalnej reklamie bez stosowania się do zasad poprawnej polszczyzny. Stąd, w programie studiów Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa (IEMiD) Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie wykładowcy kładą nacisk na rozwijanie kompetencji językowych przyszłych pracowników mediów. Badanie tych kompetencji doprowadziło do sformułowania w niniejszym artykule konkretnych wniosków i postulatów, które mają na celu większe uwzględnienie obowiązku dbania o poprawność językową w programie studiów.

1. ANALIZA KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH STUDENTÓW DZIENNIKARSTWA

Wieloletnia praca ze studentami dziennikarstwa pozwala stwierdzić, że kompetencje językowe studentów IEMiD nie są wystarczające. Jak wynika z analizy podjętej przez wykładowców w 2017 r., problemy językowe studentów „dotyczyły przede wszystkim nieznanie zasad kultury i stylistyki języka oraz kłopotów z jasnym formułowaniem myśli”¹. Adepti dziennikarstwa mają kłopot z poprawnym napisaniem krótkiego, zwięzłego tekstu informacyjnego, co pokazuje, że nie potrafią się posługiwać prostym językiem o niewyszukanej stylistyce. W konsekwencji nie są w stanie poddać tekstu właściwej obróbce dziennikarskiej²,

¹ M. Jarosz, *Raport. Sprawdzian kompetencji językowych studentów na kierunku „Dziennikarstwo i komunikacja społeczna”*. Wydział Teologiczny UKSW (rok akademicki 2016/2017), Warszawa, 9.01.2017 r. w: Archiwum Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW.

² Obróbka dziennikarska, inna nazwa: opakowanie tekstu. Szerzej zob. E. Wilcz-Grzędzińska, T. Wróblewski, *Pisać skutecznie. Strategie dla każdego autora*, Ossolineum, Wrocław 2011, s. 115–128.

nie potrafią nadać tekstowi nawet dobrego tytułu i leadu, a także logicznego wyimka, co dyskwalifikuje ich jako przyszłych pracowników mediów.

Zajęcia prowadzone w IEMiD w ramach przedmiotów: „Warsztat wydawniczo-redakcyjny”, „Krytyczny odbiór przekazów medialnych”, „Podstawy warsztatu dziennikarskiego”, „Dziennikarstwo prasowe i agencyjne”, „Sztuka reportażu”³ pozwalają wysnuć kolejny wniosek: studenci nie czytają zasadniczo żadnych gazet i pism o charakterze opiniotwórczym⁴. Często nie są w stanie wymienić nawet ich tytułów.

Studenci nie czytają zasadniczo żadnych gazet i pism o charakterze opiniotwórczym. Często nie są w stanie wymienić nawet ich tytułów.

Ćwiczenia te wykazały również poważne braki w kanonie lektur. Jak się okazało, czytanie książek przez studentów raczej należy do rzadkości. Ta tendencja się pogłębia, kolejny rocznik studentów czyta coraz mniej, co powoduje, że to „najbardziej trwałe i wpływowe medium”⁵, jakim jest książka, ma coraz mniejszą moc oddziaływania. Wiedzę na różne tematy natomiast, w tym dotyczące bieżących wydarzeń życia publicznego (sic!) studenci czerpią w głównej mierze

³ Prowadzący ćwiczenia: dr Milena Kindziuk. Wnioski zostały sformułowane na podstawie doświadczenia w pracy ze studentami na wymienionych w tekście zajęciach w latach 2012–2017.

⁴ Na początku roku akademickiego na każdym z wymienionych zajęć jest omawiany rynek prasy w Polsce. Jak wykazuje doświadczenie, studenci nie odróżniają gazet od tygodników, nie są w stanie wymienić podstawowych opiniotwórczych tytułów prasowych, nie mówiąc już o redaktorach naczelnych poszczególnych pism czy o przyporządkowaniu pisma do opcji politycznej lub światopoglądowej. Wielu adeptów dziennikarstwa nigdy nie czytało żadnego tytułu prasowego. Praktyka pokazuje również, że przyszli pracownicy mediów nie czytają również tych pism w wersji elektronicznej oraz że – w zdecydowanej większości – nie interesują się życiem publicznym w Polsce. Źródło: Obserwacja własna.

⁵ T. Goban-Klas, *Wartki nurt mediów. Ku nowym formom społecznego życia informacji. Pisma z lat 2000–2011*, Studium Dziennikarstwa Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2011, s. 126.

z portalu społecznościowego Facebook. Dla wielu z nich zaś, źródłem informacji o świecie jest niemal jedynie Instagram lub Snapchat, co z uwagi na „tabloidowy” charakter tych portali napawa szczególnym niepokojem. Większość studentów, nawet tych, którzy pracują już w mediach, nie ma natomiast konta na Twitterze⁶, co wpływa na obniżenie poziomu dziennikarstwa i powoduje, że taka osoba jest wyłączona z bieżącej debaty publicznej i medialnej.

Nieoczytanie i nadmierne korzystanie z mediów społecznościowych sprawia, że młodzi ludzie posługują się dość ubogim słownictwem, mają kłopot z właściwym szykiem wyrazów w zdaniu, który przecież podlega „ograniczeniom semantycznym, stylistycznym, a także składniowym”⁷. Trudność sprawia im również pisownia zdań wielokrotnie złożonych. Widoczne są też podstawowe błędy składniowe, czyli niewłaściwe użycie związków zgody i rzędu, co razi szczególnie, gdyż – jak słusznie stwierdza wybitna językownawczyni Hanna Jadacka, „wiedza o upodabnianiu się form gramatycznych w obrębie związków zgody uchodzi za elementarną”⁸. Tym bardziej odnosi się to do przyszłych pracowników mediów.

Innym, poważnym problemem jest brak rozumienia przez studentów dziennikarstwa znaczenia poszczególnych słów w tekstach, co uwidacznia się w niewłaściwym ich zastosowaniu. Są to zazwyczaj wyrazy obce, często pochodzenia łacińskiego lub włoskiego, niekiedy rusycyzmy, jak również słowa, które zmieniły znaczenie (np. onegdaj)⁹. Wiele do życzenia pozostawia również pod tym względem słownictwo religijne. Powszechne wśród studentów jest niezrozumienie podstawowej terminologii, np. słów takich, jak: prezbiter, Sługa Boży, prymas (nie mówiąc już o rażącym braku wiedzy religijnej i nieznanomości życiorysów nawet najbardziej znanych świętych czy męczenników, jak św. Maksymilian Kolbe

⁶ Niektórzy studenci co najwyżej czytają na Twitterze posty innych użytkowników, czytają to jednak niechętnie z uwagi na to, że – w przeciwieństwie do Facebboka – zamieszczane są tam przede wszystkim wpisy o charakterze opiniotwórczym i wymagają orientacji w bieżących wydarzeniach społeczno-politycznych. Źródło: Obserwacja własna.

⁷ H. Jadacka, *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, s. 168.

⁸ Tamże, s. 139.

⁹ W pełni zrozumiałe dla studentów są słowa anglojęzyczne, zdarza się, że występują one w tekście jako zamienniki, zamiast słów polskich. Jest to widoczne w zadawanych pracach domowych. Źródło: Obserwacja własna.

czy bł. Ks. Jerzy Popiełuszko¹⁰, oraz najważniejszych postaci w historii Kościoła¹¹). Powszechną trudność sprawia pisownia wyrazu „kościół”, studenci mają nieustanny dylemat, kiedy należy użyć wielkiej litery a kiedy małej. Podobnie jest z nazewnictwem dotyczącym świąt kościelnych.

Niepoprawnie studenci używają też związków frazeologicznych, treści łączonych wyrazów nie są zharmonizowane, często nie są też w stanie dopasować znaczenia wyrazu do kontekstu całego zdania, nie stosują wielkich liter przy nazwach narodowości, nie potrafią prawidłowo odmieniać wyrazów, w tym – niemal powszechnie – nazwisk. Studentom trudno też rozróżnić cytaty od wypowiedzi udzielonej dziennikarzowi przez rozmówcę, co jest widoczne w zadawanych pracach pisemnych.

Osobnym problemem jest nieumiejętność poprawnego napisania pisma urzędowego, np. podania czy formalnego maila, np. do wykładowcy¹².

2. WYNIKI SPRAWDZIANU KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH

Analiza kompetencji językowych studentów IEMiD doprowadziła do powołania w listopadzie 2016 r. „Zespołu ds. sprawdzianu kompetencji językowych studentów IEMiD”¹³. Jego zadaniem było „przygotowanie i przeprowadzanie na określonych

¹⁰ Rokrocznie, w okolicy 19 października, czyli kolejnej rocznicy męczeńskiej śmierci bł. Ks. J. Popiełuszki studenci proszeni są na ćwiczeniach o napisanie tekstu (gatunek dziennikarski jest zależny od rodzaju zajęć) na temat ks. Popiełuszki. Za każdym razem się okazuje, że postać ta jest dla nich nieznaną, studenci mają trudność nawet z przyporządkowaniem jej do epoki historycznej, zdarzało się, że ks. Popiełuszkę kojarzono z obozami koncentracyjnymi albo z organizacją Millenium Chrztu Polski. Źródło: Obserwacja własna.

¹¹ Studenci nie znają życiorysu Prymasa Wyszyńskiego, mają trudność z właściwym doborem słownictwa przy pisaniu tekstów o nim. Nie ma dla nich żadnego znaczenia, że jest to patron Uczelni, na której studiuje. Fakt ten nie jest również zobowiązaniem do znajomości życiorysu Prymasa Wyszyńskiego. Źródło: Obserwacja własna.

¹² W nagłówkach maili do wykładowców studenci piszą np. „Pani Aniu”, „Szanowny Panie Kowalski”, „Dzień dobry”, „Dobry wieczór”, „Witam”. Maile kończą się stwierdzeniami typu: „Miłego dnia”, „Dobrej soboty”, „Pozdrawiam i liczę na pozytywną odpowiedź”, „Dobranoc”. Przykłady podano na podstawie maili od studentów przesłanych w latach 2015–2017.

¹³ Zespół został powołany przez Radę Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW na okres od 10.11.2016 r. do 30.09.2017 r. w składzie: dr M. Robak – koordynator, dr M. Butkiewicz, mgr K. Cybulska (obecnie doktor), dr E. Czaczkowska, mgr K. Kwasik, mgr P. Łuczuk (obecnie doktor). W roku 2017 komisję sprawdzającą testy stanowili: dr T. Karłowicz (przewodniczący), dr M. Butkiewicz, dr M. Kindziuk.

zajęciach pisemnych sprawdzianów z zakresu poprawności językowej i znajomości warsztatu dziennikarskiego¹⁴. Testy zostały przeprowadzone w dwóch kolejnych latach: w grudniu 2016 r. oraz w grudniu 2017 r. Zostali im poddani studenci I i II roku studiów licencjackich oraz I roku studiów magisterskich. W roku 2016 w sprawdzianie wzięło udział 309 osób, podobna liczba w roku 2017¹⁵.

Studenci za każdym razem mieli do wykonania dwa zadania. Pierwsze było identyczne w obu testach: dotyczyło poprawienia błędów zawartych w zdaniach izolowanych (chodziło m.in. o błędy gramatyczne, składniowe, ortograficzne, interpunkcyjne).

Drugie polecenie to napisanie – na podstawie podanego tekstu informacyjnego – dwóch innych tekstów. W roku 2016 studenci otrzymali notatkę o śmierci Fidela Castro i po jej przeczytaniu mieli za zadanie stworzenie dwóch newsów, z których każdy miał odpowiadać innemu punktowi widzenia (zwolenników i przeciwników F. Castro)¹⁶. W roku 2017 natomiast, otrzymanym tekstem był artykuł na temat zwolnienia z pracy w szpitalu w Starachowicach położnych i skierowania sprawy do sądu. Na tej podstawie studenci musieli napisać dwie „wzmianki informacyjne”, także przedstawiające racje dwóch stron.

Należy stwierdzić, że wyniki testów, zarówno w roku 2016 jak i 2017, były niezadowolające. Niemniej, trzeba pamiętać, że „ze względu na to, że testy miały różną formę oraz były różnie oceniane, zestawienie i porównanie ich wyników było możliwe jedynie po ich ujednoczeniu”¹⁷.

Prace oceniano wskazując procent zrealizowania zadania (maksymalna ocena wynosiła 100 procent). W sumie, w 2016 roku „wartość średnia (suma wszystkich punktów podzielona przez liczbę studentów, wyrażona w procentach) osiągniętych rezultatów dla poszczególnych roczników:

- I rok Dziennikarstwa ogólnego (I stopień) – 65,32%,
- II rok Dziennikarstwa ogólnego (I stopień) – 73,71%,
- I rok Komunikacji medialno-marketingowej (II stopień) – 57,91”¹⁸.

¹⁴ M. Jarosz, *Raport. Sprawdzian kompetencji językowych*, dz. cyt.

¹⁵ T. Karpowicz, *Raport. Sprawdzian kompetencji językowych*. Maszynopis w Archiwum Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa.

¹⁶ Test językowy w roku 2016 został ułożony przez dr M. Butkiewicz; w roku 2017 – przez dr. Tomasza Karpowicza.

¹⁷ M. Jarosz, *Raport. Sprawdzian kompetencji językowych*, dz. cyt.

¹⁸ Tamże. Należy zaznaczyć, że skład komisji sprawdzającej testy wchodziły osoby znajdujące się we wspomnianym Zespole, zob. przypis 11.

Natomiast raport opracowany po teście w 2017 zawiera następujące wyniki:

- „znajomość najbardziej znanych błędów językowych przez studentów kształtuje się w każdej z grup w przedziale 65%–95% zagadnień; innowacje składniowe w związkach rządu są rozpoznawane gorzej niż reszta kwestii składniowej u 35% studentów”
- „podstawowe zagadnienia interpunkcyjne rozpoznaje w zdaniach 71,5% studentów”.
- „konsekwentną świadomość konstrukcji pleonastycznych potwierdziło ok. 67% studentów.
- ponad 90% studentów rozumie polecenie dotyczące newsów, ale z tego ok. 68,5% trzyma się go konsekwentnie. Pozostali gubią jego istotę. Ponad 77% nie mnoży błędów rażących w tekstach własnego autorstwa. W 62,8% widać konsekwentną tendencję do unikania powtórzeń leksykalnych”.
- „ponad 88% prac potwierdza odpowiednią świadomość stylistyczną”.
- „ok. 30% studentów świadomie wykorzystuje właściwe środki perswazji językowej w mikrotekstach dziennikarskich”¹⁹.

3. PROPOZYCJE ZMIAN W PROGRAMIE STUDIÓW

Analiza wyników obu sprawdzianów prowadzi do wniosku, że potwierdzają się dotychczasowe, wieloletnie obserwacje wykładowców alarmujących o niskich kompetencjach językowych studentów IEMiD. Jak najbardziej zasadne są zatem rekomendacje zawarte we wspomnianym wyżej raporcie.

Pierwsza z nich to: „Rozważenie wprowadzenia testu kompetencji językowych do procesu rekrutacji na studia dziennikarskie – szczególnie w przypadku studiów II stopnia, na które trafiają absolwenci bardzo różnych studiów licencjackich, często niedających studentom żadnych podstaw warsztatu dziennikarskiego”. Wprowadzając taki test można jedynie rozważyć zwolnienie ze sprawdzianu studentów dziennikarstwa, którzy studia I stopnia ukończyli z wyróżnieniem i którzy podjęli już stałą pracę w mediach (minimum dwa lata pracy w mediach).

Zasadny jest też postulat „zwiększenia liczby przedmiotów rozwijających kompetencje językowe słuchaczy i doskonalących ich warsztat pisarski na każdym typie studiów”. Należy stwierdzić, że efekty kształcenia w ramach tych

¹⁹ T. Karpowicz, *Raport. Sprawdzian kompetencji językowych*.

przedmiotów winny się koncentrować na zdobyciu umiejętności tzw. „lekkiego pióra”, czyli szybkiego i poprawnego pisania tekstów dziennikarskich, wraz z umiejętnością sprawnego „opakowania” tekstu.

Można w tym celu wprowadzić trzy nowe przedmioty (w ramach ćwiczeń). Proponowane ich nazwy (przez autorkę niniejszego artykułu) brzmią:

- Redagowanie i skracanie tekstów. Warsztat dziennikarski (studia I stopnia)
- Jak pisać skutecznie. Strategie dla dziennikarza (studia I stopnia)
- Kształtowanie stylu. Warsztat pisarza i dziennikarza (studia II stopnia)

W ramach tych trzech przedmiotów można by w sposób konkretny podnosić kwalifikacje językowe przyszłych pracowników mediów, jak również rozwijać praktykę pisania ciekawych tekstów dziennikarskich. Szczególnie ważne jest ćwiczenie umiejętności skracania tekstów, lapidarność bowiem wymaga praktyki i doświadczenia, chociaż Jan Miodek twierdzi, że „zwięzła forma przekazu, do której nas obliguje technologia, jednocześnie wyrabia w nas największą zaletę stylistyczno-językową, żeby maksimum treści zawrzeć w minimalnej liczbie słów”. W ramach tych zajęć można uczyć operowania cytatami, unikania trywialnych cytatów, operowania przykładami w tekście, także szczegółami. Natomiast na II stopniu studiów dziennikarskich warto dodatkowo zająć się kształtowaniem warsztatu pisarza, tak, by student nauczył się bardziej twórczego sposobu pisania, tak, by „ożywić opis”, „stworzyć interesującego bohatera”, „zbudować konflikt”, a przez to zainteresować czytelnika przedstawianą historią. Należy też uczyć erudycji i nabywania własnego stylu, tak, by „skuteczniej upowszechniać idee, dawać przykład dbałości o szczegóły i czynić świat piękniejszym”.

Należy dodać, że ćwiczenia te powinni prowadzić wykładowcy, którzy mają za sobą wieloletnią praktykę pracy dziennikarskiej (co najmniej pięć lat doświadczenia w redakcji prasowej lub innej) lub ci, którzy obecnie są również dziennikarzami.

Także rekomendowane w raporcie „obniżanie limitów osób na zajęciach z przedmiotów językowych i warsztatowych” wydaje się bezdyskusyjne. W grupach ćwiczeniowych liczących trzydzieści lub czterdzieści osób nie można efektywnie prowadzić zajęć podnoszących kwalifikacje językowe, niemożliwe jest bowiem zaangażowanie każdego studenta w pracę na zajęciach i zaktywizowanie go, jak też niemożliwe jest omawianie wszystkich prac na zajęciach.

Wydaje się jednak, że wnioski wypływające z analizy kompetencji językowych studentów oraz z wyników testów powinny być o wiele bardziej dalekosiężne tak,

by troska o rozwój kompetencji językowych studentów mogła być na stałe umocowana w programie studiów IEMiD.

Priorytetowym postulatem,
poza wprowadzeniem nowych przedmiotów,
wydaje się też podniesienie poziomu
zajęć już istniejących, poprzez położenie
większego nacisku na uczenie umiejętności
redagowania tekstów.

Priorytetowym postulatem, poza wprowadzeniem nowych przedmiotów, wydaje się też podniesienie poziomu zajęć już istniejących, poprzez położenie większego nacisku na uczenie umiejętności redagowania tekstów. Studenci piszą szybko, często nie czytając nawet tego, co napisali. Stąd wynikają nie tylko błędy językowe, ale również chaotyczna treść i kompletne niezredagowanie artykułu. Istotne jest też egzekwowanie na zajęciach ćwiczeniowych regularnej lektury najbardziej znanych pism opiniotwórczych, a następnie omawianie na zajęciach poszczególnych artykułów²⁰. Jest to niezbędne również z uwagi na konieczność śledzenia przez przyszłych dziennikarzy najważniejszych wydarzeń życia publicznego. Podobnie, egzekwowane winno być sprawdzanie umiejętności sprawnego, szybkiego pisania oraz fachowego skracania tekstów dziennikarskich pisanych na podstawie zadanych do przeczytania lektur, w tym także dzieł klasyki literackiej. W IEMiD został zresztą w tym celu stworzony kanon lektur dla całych studiów²¹. Ważne jest wreszcie, wypracowanie u studentów nawyku korzystania z podstawowych słowników językowych²², stanowiących przecież „swoisty

²⁰ Proponowane są: dwa wybrane dzienniki np. „Rzeczpospolita” i „Gazeta Wyborcza”, sześć tygodników, np: „Polityka”, „Newsweek”, „Do Rzeczy”, „Wsieci”, „Gość Niedzielny”, „Niedziela” oraz miesięcznik „Press”.

²¹ Por. M. Jarosz, *Raport*, dz. cyt.

²² *Słownik języka polskiego* PWN, red. M. Szymczak, Warszawa 1990; *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, Warszawa 1996–1997; *Słownik poprawnej polszczyzny* PWN, red. W. Doroszewski, H. Kurkowska, Warszawa 1998; W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1994.

skarbiec wiedzy o języku, o jego zasobach leksykalnych i zmianach, jakim one podlegają²³. Praktyka wykładowcy wykazuje natomiast, że studenci nie tylko nigdy nie korzystali z żadnego słownika, ale też nie byli w żadnej czytelnicy²⁴.

Wykładowcy powinni również wymagać od studentów dziennikarstwa założenia konta na Twitterze. Na podstawie zawartych tam wpisów najbardziej opiniotwórczych dziennikarzy można by nie tylko analizować na zajęciach toczącą się w danej chwili debatę medialną, ale też ćwiczyć staranność i precyzję językową oraz swoisty *savoir vivre* dziennikarski. Tego typu ćwiczenie z pewnością stanowiłoby pomoc w kształtowaniu kompetencji językowych studentów dziennikarstwa, a zarazem poszerzałoby ich tzw. wiedzę ogólną. Jeśli chodzi o inne media społecznościowe, np. Facebook, na przykładzie konkretnych postów można by analizować ze studentami np. wynaturzenia językowe.

Istotną, chociaż mało docenianą, kwestią jest uczenie studentów dbałości o interpunkcję, którą przecież „można grać jak głosem (...). Kropki, przecinki, ale też szyk zdania, akapity, wszystko to może modulować brzmienie tekstu. To instrumenty finezyjne, (...), ale bardzo istotne²⁵. Chodzi tu o wypracowanie umiejętności prawidłowego stosowania wielokropków, wykrzykników, pytań retorycznych, przecinków, kropek oraz o uświadomienie studentom, że interpunkcja jest ważnym narzędziem językowym. Brak przecinka zmienia przecież sens zdania, nadużywanie wielokropka sprawia, że tekst źle się czyta, a nadmierne stosowanie pytań retorycznych sprawia, że tekst może się stać patetyczny. Cenne byłoby prowadzenie na niektórych przedmiotach (np. „Podstawy warsztatu dziennikarskiego”, „Sztuka reportażu”) zajęć na temat instrumentu, jakim jest kropka w tekście dziennikarskim. To niedoceniany przez studentów znak interpunkcyjny, ważny o tyle, że jego zastosowanie w mediach jest zupełnie inne, niż we wszelkich pozostałych tekstach. Warto uczyć studentów, że nie jest błędem językowym rozpoczęcie artykułu od spójnika, zaimka, czasownika, a „stawianie kropki w miejscu, w którym – wydawałoby się – równie dobry byłby przecinek, nie tylko dynamizuje

²³ K. Sicińska, *Słowniki – ich rodzaje i sposoby korzystania z nich*, w: S. Frycie, M. Jurkowski, K. Sicińska, *Kultura języka polskiego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2005, s. 181.

²⁴ Wiąże się z tym problemem kolejny postulat, by zadawać studentom prace wymagające korzystania z zasobów Biblioteki Narodowej w Warszawie. Źródło: Obserwacja własna.

²⁵ E. Wilcz-Grzędzińska, T. Wróblewski, *Pisać skutecznie*, dz. cyt., s. 163.

tekst, ale wzmacnia frazy, buduje napięcie i emocje”²⁶. Zasadne byłoby też ćwiczenie na zajęciach użycia przecinków, zwłaszcza w kontekście błędnego oddzielania przecinkiem podmiotu od orzeczenia, rozdzielania przecinkiem połączeń spójnikowych. Jest to tym bardziej istotne, że „utrwalaniu tego błędu służy większość stosowanych obecnie edytorów tekstów; komputer zazwyczaj domaga się wstawienia przecinka przed każdym »że, który, jak« itp. (...) Warto więc mieć świadomość, że zawieranie wszystkim »poprawkom« mechanicznie czynionym przez programy komputerowe może prowadzić do pisania z błędami, tak interpunkcyjnymi, jak i zresztą ortograficznymi²⁷.

4. POSTULAT WPROWADZENIA PRZEDMIOTU „ZASADY PISOWNI SŁOWNICTWA RELIGIJNEGO”

Z racji, że IEMiD znajduje się na Wydziale Teologicznym, zasadne byłoby wprowadzenie na I roku studiów I stopnia osobnych zajęć (ćwiczeń): „Zasady pisowni słownictwa religijnego”. Należy wspomnieć, że zasady te opracowała Komisja Języka Religijnego Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN, ujednolicając tę pisownię i podporządkowując ją obowiązującym normom²⁸.

Nabyta na wspomnianych zajęciach wiedza z pewnością stanowiłaby dla studentów i absolwentów dużą pomoc w sprawnym poruszaniu się po tematach religijnych i kościelnych, nadto mogłaby umożliwić im zyskanie miana eksperta w tej dziedzinie. Taka perspektywa może wydać się atrakcyjna tym bardziej, że dziennikarzy znających się na tematyce religijnej i prawidłowo stosujących zasady pisowni słownictwa religijnego jest mało (zazwyczaj w jednej redakcji jest to jedna osoba).

Przedmiot ten powinien być wprowadzony także z tego powodu, że zwroty i aluzje biblijne stanowią swoiste kody kulturowe, niezbędny element kultury europejskiej, a ich znajomość jest niezbędna dla wszystkich dziennikarzy, nie tylko tych zajmujących się tematyką stricte religijną. Istotne jest również to, że, jak słusznie zauważa ks. Kazimierz Bukowski, autor słynnej książki pt: *Biblia a literatura polska*: „nie można zrozumieć kultury i literatury polskiej bez znajomości

²⁶ Tamże, s. 165.

²⁷ E. Polański, M. Szopa, E. Dereń, *Poradnik interpunkcyjny*, Videograf Edukacja Katowice, Chorzów 2010, s. 161.

²⁸ Por. *Zasady pisowni słownictwa religijnego*, pod red. R. Przybylskiej i W. Przyczyny, Biblos, Tarnów 2010.

Pisma Świętego”²⁹. Słownictwo odnoszące się do Biblii występuje nie tylko w literaturze, ale również w mediach i w mowie potocznej. Nadto, „większość aluzji biblijnych jest wspólna dla całej kultury śródziemnomorskiej i Europy Środkowo-Zachodniej”³⁰. Ma więc ono wymiar uniwersalny, co również powinno być brane pod uwagę przy opracowywaniu programu studiów dziennikarskich.

Ćwiczenia „Zasady pisowni słownictwa religijnego” winny obejmować m.in. naukę zastosowania wielkiej litery w tekstach o charakterze religijnym. Chodzi tu nie tylko o nazwy osobowe, jak np. Bóg Ojciec, Allah czy Emmanuel, ale również nazwy osób świętych i poprawne rozróżnienie pisowni: np. Święty Mikołaj, św. Józef, o nazwy świąt i dni świątecznych (np. Wigilia, pierwszy piątek miesiąca), nazwy obrzędów (np. sylwester, św. Sylwester), nazwy okresów liturgicznych, nabożeństw, tytuły modlitw itd.

Ponadto, ćwiczenia te dadzą możliwość poznania pisowni skrótów wyrazów o tematyce religijnej i znajomość zastosowania jej w tekstach. Chodzi tu o stawianie kropek po skrótach, np. bł. (błogosławiony), ks. (ksiądz), kard. (kardynał), bp (biskup)³¹ itp. Osobnym tematem winno być stosowanie skrótów podwójnych, np. w wyrazach typu: ojcowie (oo.), siostry (ss.), świętej pamięci (śp), papież (pp) oraz skrótów pochodzących od łacińskich nazw zgromadzeń zakonnych oraz skrótów nazw ksiąg biblijnych. Kolejny blok tematyczny tych zajęć winny stanowić zasady użycia łączników w nazwach dwuczłonowych np. judeo-chrześcijański, zasady poprawności słowotwórczej oraz odmiany wyrazów. Zwłaszcza ta ostatnia kwestia jest problematyczna, bowiem w odmianie stosuje się często również formy archaiczne (np. Trzech Króli, Gorzkie Żale).

Jeśli chodzi o zastosowanie w tekstach dziennikarskich zwrotów i aluzji biblijnych, pożyteczne byłoby ćwiczenie tych umiejętności na czterech zajęciach z rzędu, z uwagi na rozległy zakres tematyczny. Można by dwa ćwiczenia przeznaczyć na zwroty i aluzje związane ze Starym Testamentem (np. Kainowe piętno, Arka Noego, Dawid i Goliat, Drzewo poznania, Na łonie Abrahama, Hiobowe wieści, Sodoma i Gomora, Ziemia obiecana itd.), dwa zaś z Nowym Testamentem (np. Drzazga w oku bliźniego, Jeźdźcy Apokalipsy, pocałunek Judasza, miłosierny

²⁹ K. Bukowski, *Biblia a literatura polska*. Antologia, Pallotinum, Poznań 1988.

³⁰ A. M. Komornicka. *Słownik zwrotów i aluzji biblijnych*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1994, s. 14.

³¹ Zob. Tamże, s. 35.

Samarytanin, niewierny Tomasz, nie rzucać pereł przed wieprze, umywać ręce, wyzionąć ducha, itd.)³².

WNIOSKI

Podsumowując, należy stwierdzić, że w związku z niewystarczającym poziomem kompetencji językowych studentów IEMiD jest wskazane położenie większego nacisku na dbałość o znajomość zasad poprawnej polszczyzny oraz o prawidłowe użycie języka polskiego w tekstach o charakterze dziennikarskim. Zasadne byłoby wprowadzenie dodatkowych ćwiczeń: „Redagowanie i skracanie tekstów. Warsztat dziennikarski” (studia I stopnia); „Jak pisać skutecznie. Strategie dla dziennikarza” (studia I stopnia); „Kształtowanie stylu. Warsztat pisarza i dziennikarza” (studia II stopnia). Wręcz niezbędne natomiast wydaje się wprowadzenie do programu studiów IEMiD przedmiotu (ćwiczeń): „Zasady pisowni słownictwa religijnego”. Priorytetowym postulatem, poza wprowadzeniem nowych przedmiotów, jest też podniesienie poziomu zajęć już istniejących oraz wprowadzenie zasady, że przedmioty o charakterze stricte dziennikarskim mają prowadzić wykładowcy, którzy mają za sobą wieloletnią praktykę pracy dziennikarskiej (co najmniej pięć lat doświadczenia w redakcji prasowej lub innej) lub ci, którzy obecnie są również dziennikarzami.

BIBLIOGRAFIA

- Bukowski K., *Biblia a literatura polska*. Antologia, Pallotinum, Poznań 1988.
- Dwight V., *Warsztat pisarza. Jak pisać, żeby publikować*, przeł. M. Burdzy-Barrington, AG-TEL, Józefów 2010,
- Frycie S., Jurkowski M., Sicińska K., *Kultura języka polskiego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2005.
- Goban-Klas T., *Wartki nurt mediów. Ku nowym formom społecznego życia informacji. Pisma z lat 2000–2011*, Studium Dziennikarstwa Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Kraków 2011.

³² Jak wynika z doświadczeń autorki niniejszego artykułu, próba użycia zwrotów i aluzji biblijnych w tekstach dziennikarskich, podejmowana na jednych lub dwóch (spośród czterech przewidzianych w semestrze) zajęciach ćwiczeniowych podnoszących kompetencje językowe studentów, jest niewystarczająca. Studenci – w większości – nie znają tych kodów kulturowych.

- Jadacka H., *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
- Jarosz M., *Raport. Sprawdzian kompetencji językowych studentów na kierunku „Dziennikarstwo i komunikacja społeczna”. Wydział Teologiczny UKSW (rok akademicki 2016/2017)*, Warszawa, 9.01.2017 r.
- Karpowicz T., *Raport. Sprawdzian kompetencji językowych studentów na kierunku „Dziennikarstwo i komunikacja społeczna”. Wydział Teologiczny UKSW (rok akademicki 2017/2018)*.
- Komornicka A., *Słownik zwrotów i aluzji biblijnych*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1994.
- Pinker S., *Piękny styl*, przekład: A. Nowak-Młynikowska, Smak słowa, Sopot 2016.
- Słownik polsko-polski z Miodkiem. Drugi tom z cyklu: Rozmowy profesora Jana Miodka o języku polskim z widzami z kraju i ze świata*, Wydawnictwo Marina, Wrocław 2013.
- Wilcz-Grzędzińska E., Wróblewski T., *Pisać skutecznie. Strategie dla każdego autora*, Ossolineum, Wrocław 2011.
- Zasady pisowni słownictwa religijnego*, pod red. R. Przybylskiej i W. Przyczyny, Biblos, Tarnów 2010.

Wykorzystano również materiały archiwalne:

- maile wysłane przez studentów do wykładowców
- prace domowe zadawane w latach 2014–2017 na ćwiczeniach prowadzonych przez dr M. Kindziuk w ramach następujących przedmiotów: „Warsztat wydawniczo-redakcyjny”, „Krytyczny odbiór przekazów medialnych”, „Podstawy warsztatu dziennikarskiego”, „Dziennikarstwo prasowe i agencyjne”, „Sztuka reportażu”.

Biogram

Dr Milena Kindziuk, medioznawca, adiunkt w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Autorka książek, m.in. *Popiełuszko. Biografia; Wizerunek medialny ks. Jerzego Popiełuszki w polskiej prasie w latach 1980–1984* (książki o bł. ks. Jerzym zostały przetłumaczone m.in. na język włoski, słoweński, hiszpański). Autorka biografii m.in. kard. Józefa Glempa pt. *Ostatni taki Prymas. Kard. Józef Glemp*; Emilii Wojtyłowej pt. *Matka Papieża*; Marianny Popiełuszko pt. *Matka świętego*. Współautorka haseł Wielkiej Encyklopedii Jana Pawła II oraz Encyklopedii Prymasa Józefa Glempa (w druku). Publikuje w czasopismach naukowych, m. in. „Saeculum”, „Pamięć i sprawiedliwość”, „Collectanea Theologica”, „Sentire cum Ecclesia. Zeszyty Archikonfraterni Literackiej”, „Warszawskie Studia Teologiczne”. Publicystka, dziennikarka, współpracownik m.in. „Biuletynu IPN”, Tygodnika „W Sieci”, „W Sieci historii”, „Niedziela”, „Homo Dei” oraz portalu www.wpolityce.pl. Opublikowała kilkanaście tysięcy artykułów w prasie.